

ERZURUM İL MERKEZİNDE ORTAOKUL VE LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA İÇME SIKLIĞI

THE PREVALANCE OF SMOKING AMONG THE SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN THE PROVINCE CENTER OF ERZURUM

Asuman GÜRAKSIN, Talat EZMECİ, Tacettin İNANDI, Serhat VANÇELİK, Yıldırım TUFAN

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Erzurum

---

Bu çalışma, 14-18 Nisan 1998 tarihinde Adana'da yapılan 6. Halk Sağlığı Kongresi'nde poster olarak sunulmuştur.

Özet

Bu çalışma, Erzurum il merkezinde bulunan ortaokul ve lise öğrencileri arasında sigara içme boyutlarını saptamayı amaçlamıştır. Çalışma grubunu 1/3 oranında tesadüfi yöntemle seçilen 11 okuldaki orta 1, lise 2 ve lise 3. sınıflarından, orantılı basit rastgele yöntemle 1 veya 2 sınıf seçilerek, bu sınıflarda okuyan tüm öğrenciler araştırma kapsamına alınmışlardır. Araştırmaya katılanların 1447'si (%78.0) erkek, 408'i (%22.0) kız öğrencidir. Öğrencilerin 12-13 yaşlarında % 30.8 oranında sigarayı denemiş olduğu, yaşla birlikte sigarayı deneme oranlarının arttığı saptanmıştır. Ortaokul öğrencilerinin %7.1'i, lise öğrencilerinin %28.1'i sigara içmektedir. Çalışma grubunda her gün sigara içen oranı %23.0 olup erkeklerde %28.3, kızlarda %4.4 olarak bulunmuştur. Yaşla birlikte sigara içme oranları da anlamlı düzeyde yükselmiştir. Ailede sigara içen birinin olması, sigara içen yakın bir arkadaşın varlığı sigara içme riskini çok yükseltmektedir. Öğrenciler için saptanan prevalans değerleri yüksek olup, sigaraya karşı yürütülen çabalarda, ortaokul ve lise dönemine öncelikle önem verilmelidir.

Anahtar kelimeler: *Sigara kullanımı, Sigara içme sıklığı, Ortaokul ve lise öğrencilerinde sigara.*

Summary

This study has aimed to evaluate the extent of smoking among the secondary school students in the province center of Erzurum, Turkey. 1/3 of 33 secondary schools in the central district were randomly chosen for the study. Among the first, fifth and sixth grades, one or two classes were chosen proportionally by a simple random method and all the students in those classes were included in the study. A total of 1855 students, 1447 (78%) male, 408 (22%) female, were given questionnaire. 30.8% of the students aged between 12 and 13 were experienced smoking for the first time and the rate was increasing as the age gets higher. 7.1% of the first grade students and 28.1% of the fifth and sixth grade students were smoking. In the study group the ratio of everyday smoking was 23.0% (28.3% in males and 4.4% in females). This ratio was increasing significantly with the age of the students. Existence of a smoker in the family and a smoker friend increased the risk of smoking very high. As a result, considering the high prevalence values among secondary school students, we advise that the greatest interest in the preventive measures from smoking should be focused primarily on these students.

Key words: *Smoking, Smoking frequency, Smoking frequency in secondary school.*

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Yaşa Ve Cinsine Göre Dağılımı

yaş	cinsiyet				toplam	
	erkek		kız		n	%
12	25	1.7	16	3.9	41	2.2
13	148	10.2	110	26.9	258	13.9
14	161	11.1	54	13.2	215	11.5
15	323	22.3	112	27.4	435	23.4
16	282	19.4	56	13.7	338	18.2
17	254	17.5	54	13.2	308	16.6
18	158	10.9	6	1.4	164	8.8
19	65	4.4	-	-	65	3.5
20	31	2.1	-	-	31	1.6
toplam	1447	78.0	408	22.0	1855	100.0

Giriş

Günümüzde sigara içme alışkanlığı, insan sağlığını tehdit eden önemli sorunlardan biridir. Sigaranın insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin bilimsel araştırmalarla kanıtlanmaya başlandığı 1950'li yıllardan bu yana, gelişmiş ülkelerde kapsamlı sigara ile mücadele programları uygulanmaya başlanmıştır (1-4). Sigara içmenin yaygınlığı konusunda ülke çapında temsil niteliği bulunan tek çalışma 1988 PIAR araştırmasıdır. Ülkemizde sigara içme prevalansı 15 yaş üstü nüfusta %43.6 olup, bu oran erkeklerde %62.8, kadınlarda %24.3'dür. PIAR araştırmasının ortaya koyduğu bir başka gerçek ise, gençlerde sigara içmenin yaygınlığıdır (1,5). Bu noktadan hareketle yapılan çalışmada, sigara içme alışkanlığının genellikle erken çocukluk döneminde edinilmesinden dolayı, riskli grup olan ortaokul ve lise öğrencilerinde sigara içme yaygınlığı ve özendirici unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 2. Yaşa Göre Sigarayı Deneme Durumunun Dağılımı

yaş	sigara deneme durumu				toplam	
	deneyen		denemeyen		n	%
12-13	90	30.8	202	69.2	292	16.2
14-15	323	51.7	312	48.3	635	35.2
16-18	603	76.9	181	23.1	784	43.5
19-20	72	80.9	17	19.1	89	4.9
toplam	1088	60.4	712	39.6	1800	100.0

$X^2=264.88$ $p<0.0001$

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın evrenini, Erzurum il merkezinde bulunan tüm ortaokul ve liselere devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Örneklem için 1/3 oranında tesadüfi yöntemle seçilen 11 okuldaki orta 1, lise 2 ve 3. sınıflarından orantılı basit rastgele yöntemle 1 veya 2 sınıf seçilerek, bu sınıflarda okuyan tüm öğrenciler araştırma kapsamına alınmışlardır. Çalışma sonunda ulaşılan öğrenci sayısı 1954'dür. Paket taşıma koşulu aranmaksızın, her gün düzenli olarak en az bir sigara içiyor olma, devamlı içme olarak kabul edilmiştir. Anket uygulamasını takiben toplanan veriler, bilgisayar yardımı ile analiz edilmiş ve X^2 önemlilik testi kullanılmıştır.

Tablo 3. Erkeklerde Yaşa Göre Sigara İçme Durumunun Dağılımı

Yaş	sigara içme durumu				toplam n	%
	içmeyen		içen			
	n	%	n	%		
12-13	7	1.7	166	16.0	173	11.9
14	12	2.9	149	14.4	161	11.1
15	55	13.5	268	25.8	323	22.3
16	75	18.3	207	19.9	282	19.4
17	119	29.1	135	13.0	254	17.5
18	85	20.8	73	7.0	158	10.9
19-20	56	13.7	40	3.9	96	6.6
tolam	409	28.3	1038	71.7	1447	100.0

$X^2=241.82$ $p<0.0001$

Bulgular

Erzurum il sınırı dahilindeki okullarda ortaokul 1, lise 2.ve3. sınıf öğrencilerinin toplam sayısı 13069, örneklem sayısı 1954 (%15.0) idi. Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %78'i erkek, %22'sini kız öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 15 ± 0.41 olup en küçük yaş 12, en büyük yaş 20'dir. Araştırmaya katılanlardan bazıları soruların bir kısmını yanıtlamamıştır. Yaş ve cinsiyetini belirtmeyen 99, sigarayı deneyip denemediğini belirtmeyen 154, ailede sigara içilip içilmediğini belirtmeyen 55, sigara içen yakın arkadaşın varlığını belirtmeyen 70, sigaranın zararı olup olmadığı sorusuna yanıt vermeyen 49 kişi bulunmaktadır. Sigarayı deneme oranı 12-13

Tablo 4. Kızlarda Yaşa Göre Sigara İçme Durumunun Dağılımı

yaş	sigara içme durumu					
	içmeyen		içen		toplam	
	n	%	n	n	%	
12-13	-	-	126	32.3	126	30.8
14	-	-	54	13.8	54	13.2
15	3	16.7	109	28.0	112	27.4
16	3	16.7	53	13.6	56	13.7
17	9	49.9	45	11.5	54	13.2
18	3	16.7	3	0.8	6	1.4
19-20	-	-	-	-	-	-
toplam	18	4.4	390	95.5	408	100.0

$\chi^2= 58.02$ $p<0.0001$

yaşlarında %30.8 , 14-15 yaşta %51.7 , 16-18 yaşta %76.9, 19-20 yaşta ise %80.9 olarak bulunmuştur (Tablo 2). Yaşa göre sigara içme oranları en yüksek 17 yaşlarda olup bu ilişki, her iki cinsiyet için de istatistiksel olarak önemli bulunmuştur (Tablo 3-4). Araştırmaya katılanlarda sigara içme sıklığı %23.0 olup, erkek öğrencilerde % 28.3 kız öğrencilerde % 4.4'tür (Tablo 5). Sigara içme sıklığı, ailede kendisinden başka sigara içen yok ise %14.2 , var ise %25.4 , benzer şekilde sigara içen yakın bir arkadaşın yokluğu halinde %2.3 , varlığı halinde %36.4, sigaranın sağlığa zararlı olduğunu kabul edenlerde % 22.5, kabul etmeyenlerde % 32.9 olarak saptanmıştır (Tablo5). Sigara içme sıklığı, ortaokul öğrencileri

arasında % 7.1, lise öğrencilerinde % 28.1 olup, (Tablo 6)'da yine okul tipine göre ortaokul ve lise öğrencilerinin sigara içme alışkanlıkları verilmiştir. Her iki grupta da okul türüne göre farklılık istatistiksel olarak önemli bulunmuştur. Kendisinden başka ailede sigara içen birinin olması, sigara içen yakın arkadaşın varlığı, sigaranın zararı yok diyenlerde içilen günlük sigara miktarı daha fazla olmasına karşın istatistiksel açıdan anlamlı değildi. Sigarayı bırakmayı deneyenler günlük 10.4 $\pm$ 0.44 sigara, denemeyenler 14.5 $\pm$ 1.04 sigara içmesine karşın bu farkta istatistiksel açıdan anlamlı bulunamamıştır. Ancak sigarayı bırakmayı düşünenler günlük ortalama, düşünmeyenlerin yarısı kadar sigara içmekte olup farklılık istatistiksel olarak önemli bulunmuştur (P < 0.001). Sigara içmeyenler sigara içilen ortamda 4.89 saat/gün bulunmaktadır. Sigara içmeyenlerin % 54.9'u ev gibi ortak kullanılan ortamları, sigara içenlerle birlikte kullanmak zorunda kaldıkları ve % 89.4'ünün yanlarında sigara içilmesinden rahatsız oldukları saptanmıştır. Yanlarında sigara içilmesinden rahatsız olduğunu söyleyenler % 64.2'dir. Ortaokul ve lise öğrencileri en yüksek oranda yakın arkadaş çevresi (% 25.3) ve sınıftan (%18.5), en düşük oranda da merak ve sakinleşmek için (%1.4) sigara içtiklerini belirtmişlerdir.

Tartışma

Bu araştırmada, sigaraya başlamada risk grubu sayılabilecek ortaokul ve lise öğrencilerinde, kişiyi sigara içmeye özendirerek çeşitli faktörler saptanmaya çalışıldı.

Tablo 5. Bazı Değişkenlere Göre Sigara İçme Sıklığının Dağılımı

değişkenler		sigara içme durumu				toplam	istatistiksel sonuç	
		içen		içmeyen				
		n	%*	n	%*	n	%**	
cinsiyet	erkek	409	28.3	1038	71.7	1447	78.0	$\chi^2=102.9$ P<0.0001
	kız	18	4.4	390	95.6	408	22.0	
ailede sigara	var	359	25.4	1055	74.6	1414	74.5	$\chi^2=25.77$ P<0.0001
	yok	68	14.2	416	85.5	484	25.5	
içen sigara	var	409	36.4	713	63.5	1122	59.7	$\chi^2=296.5$ P<0.0001
	yok	18	2.3	739	97.6	757	40.3	
arkadaş sigaranın zararı	var	408	22.5	1422	77.5	1830	96.3	$\chi^2=4.9$ P<0.05
	yok	18	32.9	47	67.1	65	3.7	

* Satır Yüzdesi

** Kolon Yüzdesi

Tablo 6. Ortaokul ve Lise Öğrencilerinde Sigara İçme Durumunun Okullara Dağılımı

Orta Okul	sigara içme durumu						istatistiksel sonuç
	içen		içmeyen		toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Anadolu	1	1.6	63	98.4	63	100.0	X ² = 29.59 P<0.0001
Atatürk	23	15.3	127	84.7	150	100.0	
İmam Hatip	12	8.5	130	91.5	142	100.0	
Kız Meslek	-	0.0	25	100.0	25	100.0	
Yahya Kemal	5	2.5	195	97.5	200	100.0	
Lise							
Anadolu	17	16.5	86	83.5	103	100.0	X ² =58.23 P<0.0001
Atatürk	132	32.0	280	68.0	412	100.0	
Erzurum	79	35.7	142	64.3	221	100.0	
İmam Hatip	91	36.1	161	63.9	252	100.0	
Kız Meslek	-	0.0	66	100.0	66	100.0	
M. Akif Ersoy	67	21.0	252	79.0	319	100.0	

Araştırmaya katılanlarda 12-13 yaş grubunda sigarayı deneme oranı % 30.8 iken 19-20 yaşlarında bu oran oldukça artarak % 80.9'a ulaşıyordu. Sigaraya başlamada yaşın önemi istatistiksel olarak anlamlı olup yaş arttıkça sigarayı deneme prevalansı artmakta idi (Tablo 2). Bu bulgu Türkiye'de yapılan diğer araştırmalarda da tespit edilmiş olup benzerlik göstermektedir (1,2,5,6). Öğrencilerin 12-13 yaşlarında %30.8 oranında sigarayı denemiş olması ve yaşla birlikte sigarayı deneme oranlarının artış göstermesi, öğrencilerin sigaraya erken yaşlarda başladıklarını ve giderek sigara içenlerin sayısının arttığını göstermektedir. Araştırmaya katılanlarda sigara içme oranı % 23.0 olup, öğrencilerin cinsiyete göre sigara içme alışkanlıkları incelendiğinde, sigara içen kızların oranı erkeklerin yaklaşık yedide biridir. Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı'nın 1997'de yaptığı çalışmada ortaokul ve lise öğrencileri arasında sigara içen kızların oranı, erkeklerin yaklaşık yarısı olarak bulunmuştur (5). Diğer ortaokul ve lise öğrencileri arasında yapılan yerel araştırma sonuçları değişen oranlarda olmakla birlikte erkek öğrenciler kızlardan daha yüksek oranda sigara içmekte olup çalışma bulgularımızla da desteklenmektedir (2,7-9). Kız öğrencilerin, diğer araştırmalardaki akranlarından daha düşük oranda sigara içmeleri, kültürel yapının onları sigaraya başlamada oldukça dirençli kıldığını düşündürmektedir. Sigara içme sıklığı yaşla birlikte artmakta ve her iki cinsiyette 17 yaşta en yüksektir. Diğer araştırmalarda

olduğu gibi (1,2,5), araştırmamızda da artan yaşla birlikte her iki cinsiyette sigara içme oranları artmakta idi. Ailede kendisinden başka sigara içenin bulunması durumunda sigara içme riski 2, sigara içen yakın bir arkadaşın olması halinde ise, bu risk 13 kat artmakta idi (Tablo 5). Sigara içen yakın arkadaş varlığı (Tablo5), sigara içmede önemli risk faktörü olup (10), sigaraya başlama nedenleri arasında da (%25.3) ile en sık arkadaş çevresi gösterilmiştir. Ailede kendisinden başka sigara içen olması halinde çocukların sigara içmeye eğilim göstermesi, içmeyenlere göre daha yüksektir (10). Bu durum evde sigara içmenin adolesana yaptığı etkiyi göstermektedir. Sigara içme sıklığı, ortaokul öğrencileri arasında % 7.1, lise öğrencilerinde % 28.1 olup, okul tipine göre de farklılıklar önemli bulunmuştur (Tablo 6). Bu bulgu yaş dağılımı ile ilgili tabloların sonuçlarını desteklemektedir (Tablo 3,4). Prof. Dr. Bilir ve Prof. Dr. Sezer'in yaptıkları araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (2,5). Her ne kadar sigara içme alışkanlığı olanlar ortaokul öğrencilerinin küçük bir bölümü ise de, bu öğrenciler arasında en yüksek oranda Atatürk Lisesi'nde okuyan öğrenciler, en az içen Anadolu Lisesi'nde okuyan öğrencilerdir. Lise öğrencileri arasında ise İmam Hatip ve Erzurum Lisesi'nde okuyan öğrenciler yaklaşık aynı oranda, M. Akif Ersoy ve Anadolu Lisesi'nde okuyan öğrencilerde aynı düzeyde sigara içmekte, Kız Meslek Lisesi'nin ise ortaokul ve lise bölümü öğrencilerinin tümü sigara

içmemektedir. Anadolu Lisesi'nin ortaokul ve lise kısmında sigara içme oranı (%1.6 ve %16.5) örneklem grubundaki diğer okullardan düşüktür. Aradaki farklılık öğrenci ailelerinin eğitim düzeyinden kaynaklanıyor olabilir. Kız Meslek Lisesi ortaokul ve kız öğrencilerinde ise sigara içmeme nedeni yöresel özelliklere bağlanabilir kanısındayız. Bulgularımızı Sezer'in çalışma sonuçları da desteklemektedir (2). Çalışmamızda yanlarında sigara içilmesinden rahatsız olduğunu söyleyenler % 64.2, Fidaner'in yaptığı çalışmalarda da sigara içmeyenlerin, yanlarında sigara içilmesinden rahatsız olma sıklığı % 90 olup benzerdir (11). Öğrencilerde sigara içme nedeni olarak birinci sırada arkadaş teşviki (%25.3), ikinci sırada sıkıntı (%28.5) yer almıştır. Bulgularımız diğer araştırma ların sonuçları ile de uyumludur (5,9,12). Öğrencilerin sigarayı sıkıntı giderici bir madde olarak gördüğü ve arkadaşların birbirlerini sigara konusunda etkilediği bilinmektedir.

Sonuç olarak, sigara içme öğrenciler arasında yaygın bir alışkanlıktır. Bu nedenle gençlere yönelik sigaradan koruyucu mücadele programlarının ivedilikle uygulanmaya konması, toplu yaşanan yerlerde sigara içiminin yasal olarak engellenmesi, yetişkinlerin sigara içmeyerek gençlere örnek olmaları, lise öğrencilerindeki sigarayı bırakma uğraşından çok öğrencilerin daha ortaokul sıralarında sigaraya başlamaması için çaba harcanması gerekmektedir.

Kaynaklar

1. Aşut Ö. Hekim ve Sigara. İstanbul: Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti,1993
2. Sezer R E. Ortaokul son sınıf öğrencilerinde sigara kullanımı prevalansı. Sağlık İçin Sigara Alarmı, 1995;2:17-26
3. Öztürk Y, Aykut M. Ya Sigara Ya Sağlık. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayın ve Dökümantasyon Birimi, 1992
4. Patrick E , Mc Bride, M. D. The health consequences of smoking . Med Clin of North America, 1992 ; 76 : 333-353
5. Bilir N, Doğan B, Yıldız A. Sigara İçme Konusundaki Davranışlar ve Tutumlar. Ankara, Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı, 1997
6. Ağrıdağ G , Alparlan N. Karataş'taki adolesanlarda sigara denemede ailenin etkisi . III. Halk Sağlığı Günleri , Kayseri: 1993 ; 112-116
7. Sezer R E. Ankara'nın ortaokul, lise ve dengi okullarında sigara içme durumu ve sigaraya başlama nedenleri. Doğa Bilim Dergisi 1984 ; 8 (3) : 375-384
8. Kocabaş A. Orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı . Ankara Tıp Mecmuası, 1988; 41: 9-22
9. Egemen A , Önder R. Lise çağı gençliğinin sigara içme durumu . Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 1987; 44 (1): 121-128
10. Ulusoy F. Adolesan ve genç adolesan dönemindeki hemşirelik öğrencileri arasında sigara içmeye ilişkin bilgi ve davranışların saptanması. Uzmanlık Tezi, Ankara: 1980
11. Fidaner C: Bir kurumda sigarayı bırakma kampanyası ve etkileri. I. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Özet Kitabı. Antalya: 1988
12. Bayık A: Sigara içen hastaların, sigarayı bırakmaya yönelik motivasyon geliştirmeleri için hemşirelik danışmanlığına ilişkin bir çalışma. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 1993; 9: 2-4

Yazışma Adresi:

Doç. Dr. Asuman GÜRAKSIN

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı
25240- Erzurum